

УДК 821.131.1-311.6.09:316.624.4

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 12.11.2023 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 14.11.2023 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 90.14 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2024.45.08>

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОВОГО ПОЛЯ ДЕСКРИПТИВНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДЕСКРИПЦІЇ ОБРАЗУ БЕЗІМЕННОГО У РОМАНІ А. МАНДЗОНІ «ЗАРУЧЕНІ»)

*Валерія Ігорівна Охріменко (м. Київ, Україна)**valeriaisabella@ukr.net*

доктор філологічних наук, професор кафедри романської філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті проаналізовано лінгвопрагматичні особливості дескриптивних текстів, присвячених опису негативного персонажа Безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені». Було встановлено, що закономірності квантування інформації у смисловому полі дескриптивних текстів можна схематично представити у такий спосіб: референт-суб'єкт – якість референта (оцінка) – локативні маркери (особливості перцепції) – темпоральні маркери (послідовність потенційних дій, повторюваність), розгортання каузальних структур. Було встановлено, що організація смислотворення дескриптивного тексту визначається модальним значенням внутрішньої можливості, в основі якого знаходиться зв'язок «узагальнена якість – потенційна здатність». Зв'язок суб'єкта та його імманентних характеристик визначає квантування інформації і протидіє відкритості каналів інформаційного розгортання. Часові відношення виражаються за допомогою Imperfetto (повторюваність, узагальненість), Modo Condizionale (оцінність), Periodo Ipotetico (розгортання каузальних структур). У смисловому просторі роману А. Мандзоні «Заручені» денотативні лексичні одиниці (оцінно нейтральна лексика, локативні маркери) можуть набувати оцінного значення під впливом дії поля. У дескриптивних текстах вербалізуються системоформотворчі смисли «імманентна властивість», «потенційна здатність», «оцінність», «зумовленість», «узагальненість». До різнорівневих мовних засобів їх вербалізації належать Imperfetto, Modo Condizionale, лексичні одиниці оцінної семантики, Periodo Ipotetico, екзистенційний предикат essere, дієслова семантики руху у складі стилістичного прийому персоніфікації, дієслова

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragsmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zaruchenii»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I.], valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

каузальної семантики, модальні одиниці внутрішньої можливості *potere, ardere*. Дієслова семантики руху вживаються у складі персоніфікацій при описі природних явищ (*saliva, si spiegava, scorreva*). Дієслова на позначення дій суб'єкта як потенційно можливих при розгортанні каузальних структур вводяться не безпосередньо, а через модальні дієслова внутрішньої можливості *potere, ardere*; при цьому темпоральні маркери фіксують послідовність типових дій. Для дескрипції образу Безіменного у романі «Заручені» А. Мандзоні обирає тропи, що є організованими за принципом релевантної виділеності. Синонімічний ряд лексичних одиниць з оцінною конотацією задає негативну оцінку у смислового полі. Дескриптивний текст моделює перцепцію «зверху донизу», що узгоджується з рисами характеру персонажу. Персоніфікація виконує функцію акцентування (*sporge in fuori*), метонімія – узагальнення (квантори всезагальності: *tutto, nessuno*), уподібнення та епітети – оцінки. За допомогою антитези та градації вербалізується перцепція у напрямку «згори донизу». Ключовим тропом є антитеза, що відображає протистояння між негативним персонажем і оточенням. Метонімія та синекдоха утворюють антитезу, що акцентує контраст між всесильністю Безіменного і безсилля його ворогів.

Ключові слова: лінгвопрагматика, модальність внутрішньої можливості, смислове поле, дескриптивні тексти, італійська мова.

LINGUOPRAGMATIC FEATURES OF THE MEANING FIELD OF DESCRIPTIVE TEXTS (ON THE MATERIAL OF DESCRIPTION OF THE CHARACTER OF UNKNOWN IN THE NOVEL OF A. MANZONI "BETROTHED")

Okhrimenko Valeriia Igorivna (Kyiv, Ukraine)

valeriaisabella@ukr.net

Advanced PhD (Philology), Professor at Romance Philology Department

Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Ministry of Education and Science of Ukraine)

14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The linguopragmatic features of descriptive texts devoted to the description of the negative character Nameless in A. Manzoni's novel "Betrothed" are analyzed. It has been established that the regularities of information quantization in the semantic field of descriptive texts can be schematically presented in the following way: referent-subject – quality of the

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii) obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

referent (evaluation) – locative markers (peculiarities of perception) – temporal markers (sequence of referent-subject's potential actions, repetition), unfolding of causal structures.

It has been established that the organization of meaning-making of a descriptive text is determined by the modal meaning of intrinsic possibility that implies a connection between a subject and its immanent quality. Such connection determines subject's typical behavior and is related to generalization and evaluability. The modal meaning of intrinsic possibility is based on the connection "generalized quality – potential ability". The connection between subject and its immanent characteristics determines the quantization of information in a microtext and counteracts the openness of channels of information deployment. Temporal relations in descriptive texts are usually expressed through Imperfetto (repeatability, generalization), Modo Condizionale (evaluation), Periodo Ipotetico (unfolding of causal structures). In the semantic space of A. Manzoni's novel "Betrothed" denotative lexical units (evaluatively neutral vocabulary, locative markers) can acquire an evaluative meaning under the influence of sense field of descriptive texts.

Descriptive texts verbalize system-forming meanings "immanent property", "potential ability", "evaluation", "conditionality", "generalization". The various linguistic means that verbalize the specified system-forming meanings include Imperfetto (repeatability, generalization), Modo Condizionale, lexical units of evaluative semantics (immanent property, evaluability), Periodo Ipotetico (potential ability, conditionality), existential predicate "essere", verbs of semantics of movement being part of stylistic device of personification, verbs of causal semantics, modal units of intrinsic possibility "potere", "ardire". The dominance of statics over dynamics in descriptive text determines the peculiarities of the functioning of verbs of movement being part of stylistic device of personifications when describing natural phenomena ("saliva", "si spiegava", "scorreva"). Verbs to indicate actions of referent-subject as potentially possible in the unfolding of causal structures are introduced not directly but through the modal verbs of intrinsic possibility "potere", "ardire". Temporal markers are used to show the sequence of referent-subject's typical actions.

To describe the image of the Nameless in the novel "Betrothed", A. Manzoni chooses stylistic devices that are organized according to the principle of relevant salience. Synonymous series of lexical units with evaluative connotation creates a negative evaluation in the semantic field of descriptive texts. Descriptive text models top-down perception that is determined by subject's immanent quality. Personification performs the function of emphasis ("sporge in fuori"), metonymy – generalization (quantifiers of totality: "tutto", "nessuno"), simile and epithet – evaluation. Perception is verbalized in the direction "from top to bottom" through antithesis and gradation. The main stylistic device is antithesis reflecting the opposition between the negative character and the environment. Metonymy and synecdoche form an

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskryptcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

antithesis that accentuates the contrast between the omnipotence of the Nameless and the powerlessness of his enemies.

Key words: *linguopragmatics, modality of intrinsic possibility, meaning field, descriptive texts, Italian language.*

У контексті зміни лінгвістичних парадигм відбулася переорієнтація аспекту аналізу художнього тексту від лінгвостилістичного до лінгвопрагматичного. Поліпарадигмальність, що притаманна сучасній лінгвістиці, дозволяє уніфікувати обидва підходи, що уможливорює здійснення поглибленого аналізу стилістичних явищ із застосуванням засад лінгвопрагматики, зокрема, при дослідженні квантування інформації у смисловому полі художнього тексту. З огляду на зазначене, дослідження є **актуальним**.

Наукова новизна роботи полягає у першій спробі визначити лінгвопрагматичні особливості квантування інформації у дескриптивних текстах в аспекті смислотворення.

Об'єктом дослідження є тропеїчні засоби у дескриптивних текстах.

Предметом дослідження є лінгвопрагматичний потенціал тропеїчних засобів у дескриптивних текстах в аспекті квантування інформації.

Матеріалом дослідження є роман А. Мандзоні «Заручені» літературного напрямку романтизму.

Мета роботи полягає у визначенні закономірностей дискретизації смислового поля дескриптивних текстів в романі А. Мандзоні «Заручені», що відображає особливості вживання тропеїчних засобів, які корелюють з авторською інтенцією.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. визначення категорій лінгвопрагматики, релевантних для дослідження квантування інформації у смисловому полі дескриптивних текстів;
2. встановлення закономірностей квантування інформації у смисловому полі дескриптивних текстів;
3. визначення смислових зв'язків між компонентами смислового поля дескриптивних текстів, що корелюють з авторською інтенцією А. Мандзоні.

Вихідною гіпотезою дослідження є смислове поле, що діє в романі А. Мандзоні «Заручені» і характеризується закономірностями його організації, які

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»)]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

втілюють авторську інтенцію характеристики персонажів у дескриптивних текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розгляд дескриптивних текстів у лінгвопрагматичному аспекті передбачає залучення до аналізу категорій лінгвопрагматики, пов'язаних з прагматичною концепцією значення. До лінгвопрагматичних категорій, релевантних для виявлення закономірностей квантування інформації у смисловому полі дескриптивних текстів художнього твору, ми відносимо *референцію* та *дейксис* (темпоральні та локативні маркери). При цьому *референція* співвідноситься з ідентифікацією персонажа. Дейксис ми розглядаємо як вказування на просторово-часову локалізацію сутностей, що відносяться до персонажа (пейзаж, помешкання тощо).

Згідно з нашою гіпотезою, у дескриптивному тексті існує зв'язок між мовними засобами, що вербалізують референцію та дейксис, які є пов'язаними з характеристиками персонажа, що визначають загальні особливості його поведінки. Референція та дейксис співвідносяться з категорією оцінки, що виражається не тільки експліцитно, але і через смислові асоціації, що утворюються в межах смислового поля. При цьому при вербалізації зазначених категорій вживання тропеїчних засобів є закономірним і виражає авторську інтенцію – дескрипцію персонажа.

Для визначення дискретизації смислового простору в мікротексті (уривком художнього тексту, що є дескриптивним), особливої значимості набувають поняття значення та смислу. Ми поділяємо точку зору Г. Альтмана та Р. Келлера, що визначають смисл у синергетиці як «сітку значень у певних позиціях й оперативний алгоритм для вирішення проблем» [цит за: 2, с. 86-87]. Незважаючи на відкритість каналів інформаційного розгортання слова та наявність у його структурі компонентів, що мають імпліцитний характер, аналіз смислового поля художнього тексту в лінгвопрагматичному аспекті уможливорює визначення основних закономірностей квантування інформації в аспекті ідентифікації смислового наповнення сегментів мікротексту та встановлення зв'язків між ними.

Для визначення чинників, що впливають на дискретизацію смислового простору тексту, особливого значення набуває категорія оцінки, причому йдеться як про експліцитні засоби вираження оцінки (оцінна лексика, афіксальні деривати з оцінною конотацією, смислові асоціації), так й імпліцитні. Можна припустити,

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

що саме у смисловому просторі художнього тексту денотативні лексичні одиниці можуть набувати оцінного значення саме під впливом дії поля.

Питання смислотворення стосується співвідношення значення та смислу, що відображає баланс між суб'єктивністю і об'єктивністю, онтологією і гносеологією. Лексичне значення слова має полікомпонентну структуру. *Предметно-логічний* компонент значення співвідноситься не тільки з об'єктом, але і з комунікативною ситуацією та способом її осмислення й вербальної репрезентації [1, с. 159], який може містити контамінацію оцінкою. *Граматичний компонент* значення, що включається у структуру слова, поєднується з предметно-логічним [3, с. 23]. *Комбінаторний компонент* визначає потенційну сполучуваність слова. До зазначених компонентів лексичного значення Ч. Філлмор додавав і *пресупозиційний компонент*, що включає елементи ситуативних та енциклопедичних знань, які не належать безпосередньо семантиці слова [4].

При дослідженні смислотворення в дескриптивних текстах потрібно не обмежуватися рівнем висловлювання, а здійснювати аналіз трансфрастичних і, ширше, текстономічних зв'язків. У нашому дослідженні ми сфокусуємо увагу на уривках роману А. Мандзоні, що містять дескрипцію негативного персонажа Безіменного, в аспекті встановлення відношень між сегментами мікротексту, що вербалізують суб'єкта-референта (персонажа), простір та особливості його сприйняття, а також часові відношення, якості та типову поведінку персонажа. Також визначимо чинники, задіяні в організації смислотворення, тобто такі, що утримують єдність смислової структури мікротексту, із залученням до аналізу категорії модальності.

У нашій концепції ми розглядали смислову структуру модальних одиниць в аспекті взаємозалежності між їхньою семантикою як згорнутою структурою та параметрами мікротексту їх функціонування. Було встановлено закономірності між семантикою модальної лексеми та вербалізацією системоформотворчих смислів у мікротексті, що виражаються різнорівневими мовними засобами. Дані було отримано в результаті аналізу різностильових текстів і представлено у системному вигляді; у конкретному мікротексті можуть актуалізуватися мовні засоби, властиві певній модальній лексемі, тобто між ними існують відношення «система vs реалізація». Аналіз було здійснено з опорою на кореферентну дійсності ситуацію, що описувалася за допомогою набору параметрів [2]. Екстраполяція

(Current issues in pragmlinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zaruchenii»)]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

даних про смислову структуру модальних одиниць на дескриптивний текст, присвячений опису певного пресонажа, дозволить визначити закономірності квантування інформації та напрям типізації умов смислотворення, що визначаються суб'єктом-референтом.

Ми вважаємо, що у дескриптивних текстах домінує *модальне значення внутрішньої можливості*, що впливає на квантування інформації. В основі цього модального значення «міститься потенційно задана детермінованість зв'язку між об'єктом і проявом властивостей; істотою і проявом якості; суб'єктом і проявом здатності; суб'єктом з узагальненим статусом референта і проявом здатності» [2, с. 384]; при цьому сутності, що з'єднуються внутрішнім зв'язком, визначають специфіку смислової структури модальних засобів внутрішньої можливості. Розпредметнення їхньої смислової структури здійснюється через специфіку квантування інформації та особливості вживання різнорівневих мовних засобів у мікротексті функціонування модальних засобів вираження внутрішньої можливості. До засобів вираження цього модального значення в італійській мові належать модальні дієслова, семантика яких містить вказування на *потенційну можливість, уміння, здатність*, які сполучаються з лексичними одиницями-класифікаторами, лексичними одиницями на позначення диспозиції до дії, екзистенційним предикатом *essere*, дієсловами каузальної семантики. У мікротексті функціонування модальних засобів вираження внутрішньої можливості (*sapere* + інфінітив, *essere capace di* + інфінітив, *potere (poter provocare)* + інфінітив, *si è capaci di* + інфінітив) вживаються каузальні структури на позначення прояву потенційних можливостей, маркери ситуативної узагальненості. Квантування інформації в мікротексті здійснюється здебільшого через констатацію, пояснення, що може супроводжуватися розгортанням каузальних зв'язків [2, с. 384-385].

Якщо внутрішня можливість містить інформацію про властивості / здатність суб'єкта, ця інформація є *суб'єктивно детермінованою*. На відміну від інформації про зв'язок між об'єктом і проявом властивостей (наприклад, природних), що належить до *common knowledge*, інформація про здатність суб'єкта, що його характеризує певним чином, потребує обґрунтування, перш ніж отримати статус *shared knowledge*. Саме необхідність експлікації умов прояву потенційної здатності суб'єкта пояснює частотність розгортання в мікротексті каузальних структур. Суб'єкт такий, тому що його характеризує властива йому поведінка, що регулярно

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zaruchenii»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

повторюється у певній ситуації. Тому для мікротексту з домінуючою модальністю внутрішньої можливості характерною є спрямованість не на акціональність і подієвість, а на «експлікацію умов прояву потенційної здатності, що визначає розгортання каузальних структур» [2, с. 385].

Як відомо, дескриптивний текст (згідно класифікації Е. Верліха) є макроактом дескрипції, що вербалізує фрагмент об'єктивної дійсності, який розглядається з позицій статичності та позачасовості. Предметом опису дескриптивного тексту є суб'єкти, об'єкти, природа, артефакти, а власне опис моделює когнітивний процес просторового сприйняття: «при продукуванні дескриптивного тексту здійснюється вибір сутностей, що є об'єктом аналізу, та властивостей, що їх характеризують, після чого здійснюється їхнє впорядкування у макроакті дескрипції. Дескрипція може відтворювати перцепцію від найбільш наближеного до найбільш віддаленого елемента, справа наліво, від конкретного до абстрактного або навпаки» [5].

Ми вважаємо за доцільне розглянути смислове поле дескриптивного тексту та пояснити характеристики, що є властивими такому типу текстів, в аспекті встановлення взаємозв'язку між референтом-суб'єктом та вербалізацією різнорівневими мовними засобами системоформотворчих смислів. Під **смисловим полем дескриптивного тексту** художнього твору ми розуміємо макроакт дескрипції – організовану у певний спосіб знакову єдність, що характеризується системним характером зв'язків його складових, їхньою взаємозалежністю і взаємодетермінованістю. При цьому точкою відліку в організації смислотворення є референт-суб'єкт та його імманентна властивість, що визначають дискретизацію смислового простору. Втілення авторської інтенції опису персонажа визначається референтом-суб'єктом, характеристика якого впливає на вибір тропів та відтворення мовними засобами когнітивного механізму перцепції.

У романі А. Мандзоні «Заручені», що належить до літературного напрямку романтизму, автор є гетеродієгетичним типом наратора з нульовою фокалізацією. Наратор, що є всеобізнаним, описує ментальну та психоемоційну сферу свідомості персонажів з позицій відстороненого спостерігача [6, р. 142-143]. З огляду на зазначене неабиякий інтерес викликає дослідження смислотворення у дескриптивних текстах, що розкривають лінгвопрагматичний потенціал тропічних засобів, пов'язаних з характеристиками персонажа.

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii) obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

У своєму романі А. Мандзоні описує негативного персонажа – Безіменного (який мав реального прототипа, Франческо Бернардіно Вісконті), що є уособленням зла і належить до антагоністів. Дескрипція починається з опису помешкання Безіменного та місцевості:

«Il castello dell'innominato era a cavaliere a una valle angusta e uggiosa, sulla cima d'un poggio che sporge in fuori da un'aspra giogaia di monti, ed è, non si saprebbe dir bene, se congiunto ad essa o separatone, da un mucchio di massi e di dirupi, e da un andirivieni di tane e di precipizi, che si prolungano anche dalle due parti. Quella che guarda la valle è la sola praticabile; un pendio piuttosto erto, ma uguale e continuato; a prati in alto; nelle falde a campi, sparsi qua e là di casucce. Il fondo è un letto di ciottoloni, dove scorre un rigagnolo o torrentaccio, secondo la stagione: allora serviva di confine ai due stati. I gioghi opposti, che formano, per dir così, l'altra parete della valle, hanno anch'essi un po' di falda coltivata; il resto è schegge e macigni, erte ripide, senza strada e nude, meno qualche cespuglio ne' fessi e sui ciglioni» [7, p. 396].

Референтом дескрипції є постать Безіменного та замок, у якому він проживає. При описі негативного персонажа автор використовує систему тропів, організовану за принципом *релевантної виділеності*. У центрі опису є постать відомого своїми звірствами Безіменного. Замок, як і його господар, виділяється з оточення, здійснюючись на вершині, яка вирізняється на тлі пасма крутих гір: *«sulla cima d'un poggio che sporge in fuori da un'aspra giogaia di monti»*. Імманентні якості референта-суб'єкта, а саме зверхність та відлюдькуватість, корелюють з відтворенням когнітивного механізму перцепції «згори донизу». Читач ніби опиняється на верхівці пагорба і оглядає місцевість, що спускається донизу, разом з негативним персонажем, що порвав зв'язки з суспільством і проживає в замку у відлюдному, неприступному місці. Референт поміщується в систему просторових координат, вибір яких не є випадковим. Вживаються **локативні маркери** на позначення сприйняття зверху донизу *«sulla cima d'un poggio»* *«Il fondo è un letto di ciottoloni»*, що утворюють **антитезу**, яка корелює з духовним падінням Безіменного. Інша антитеза, що вживається для опису струмка у прірві, яка вимощена камінням *«dove scorre un rigagnolo o torrentaccio»*, віддзеркалює характер персонажа: струмок може перетворитися на бурхливий потік, що все зносить на своєму шляху. Відлюдькуватість Безіменного корелює з неприступністю замку, до якого вела лише одна дорога *«Quella che guarda la valle è la sola praticabile»*, а жорстокість – зі скелястим пейзажем: *«un'aspra giogaia di*

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materialy deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zaruchenii»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

monti», «*mucchio di massi e di dirupi*», «*ciottoloni*», «*scegge e macigni*», «*erte ripide, senza strada e nude*». Все навколо замку закам'яніло, як і все людяне в душі його господаря. У мікротексті разом з екзистенційним предикатом *essere* та дієсловом перцептивної семантики *guardare* вживаються дієслова на позначення положення в просторі: *sporgere in fuori, prolungarsi, scorrere*.

У наступному абзаці здійснюється конкретизація характеристики негативного персонажа, пов'язана з його поведінкою: «*Dall'alto del castellaccio, come l'aquila dal suo nido insanguinato, il selvaggio signore dominava all'intorno tutto lo spazio dove piede d'uomo potesse posarsi, e non vedeva mai nessuno al di sopra di sé, né più in alto. Dando un'occhiata in giro, scorreva tutto quel recinto, i pendii, il fondo, le strade praticate là dentro. Quella che, a gomiti e a giravolte, saliva al terribile domicilio, si spiegava davanti a chi guardasse di lassù, come un nastro serpeggiante: dalle finestre, dalle feritoie, poteva il signore contare a suo bell'agio i passi di chi veniva, e spianargli l'arme contro, cento volte. E anche d'una grossa compagnia, avrebbe potuto, con quella guarnigione di bravi che teneva lassù, stenderne sul sentiero, o farne ruzzolare al fondo parecchi, prima che uno arrivasse a toccar la cima. Del resto, non che lassù, ma neppure nella valle, e neppur di passaggio, non ardiva metter piede nessuno che non fosse ben visto dal padrone del castello. Il birro poi che vi si fosse lasciato vedere, sarebbe stato trattato come una spia nemica che venga colta in un accampamento. Si raccontavano le storie tragiche degli ultimi che avevano voluto tentar l'impresa; ma eran già storie antiche; e nessuno de' giovani si rammentava d'aver veduto nella valle uno di quella razza, né vivo, né morto*» [7, p. 396-397].

У цьому мікротексті розгортання інформації відбувається за смисловими лініями: *референт* – узагальнена якість, негативно-оцінна конотація – *локативні маркери* (моделювання перцепції зверху донизу) – *темпоральні маркери* фіксування послідовності потенційно можливих дій – *вербалізація потенційної здатності* (розгортання каузальних структур, розпредметнення). На позначення замку Безіменного Мандзоні вживає лексичну одиницю *castellaccio*, що є афіксальним дериватом зі збільшувально-згрубілим суфіксом і містить негативно-оцінну конотацію. Мандзоні вживає *уподібнення* на позначення замку та його господаря «*come l'aquila dal suo nido insanguinato*», порівнюючи замок із закривавленим гніздом, а господаря – з орлом. Використання уподібнення корелює зі звірствами, вчиненими в замку господарем та його головорізами, руки якого

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materialy deskryptcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zaruchenii»)]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

буквально заплямовані кров'ю. У наступному висловлюванні Мандзоні використовує *enimem* на позначення помешкання персонажа «*terribile domicilio*». В мікротексті лексичні одиниці на позначення замку складають *синонімічний ряд* з негативною конотацією: «*castellaccio – nido insanguinato – terribile domicilio*». Під впливом смислового поля лексична одиниця нейтральної семантики «*il signore*» набуває негативної оцінки.

При дескрипції замку, що моделює процес зорового сприйняття «зверху донизу» і посилює асоціації зі зверхністю його господаря, на перший план висувається негативний персонаж. Відмітимо смислові відношення контрадикторності між локативними маркерами. У цьому випадку утворюється *антитеза*: «*Dall'alto del castellaccio – davanti a chi guardasse di lassù*», що уособлює протистояння між господарем замку та непроханими гостями. Інші *локативні маркери* утворюють *градацію*: «*tutto quel recinto, i pendii, il fondo, le strade praticate là dentro*». Назва місцевостей подається у напрямку руху від замку зверху донизу, що ще раз акцентує увагу на зверхності негативного персонажа. Всеобізнаний наратор описує замок і його околиці у такий спосіб, в який він постає перед Безіменним, який з верхівки спостерігає за тим, що відбувається внизу. Вживання *асиндетону* «*Dando un'occhiata in giro, scorreva tutto quel recinto, i pendii, il fondo, le strade praticate là dentro*» корелює із швидкістю, з якою Безіменний міг би покінчити зі своїми ворогами. Поєднання локативного маркера з квантором всезагальності «*all'intorno tutto lo spazio*» у складі *метонімії* уособлює безмежну владу Безіменного в тій місцевості, що підсилюється *синекдохою* «*dove piede d'uomo potesse posarsi*».

Дієслова семантики руху в дескриптивному тексті входять до складу персоніфікації. У романі А. Мандзоні персоніфікація з дієсловами семантики руху вживається на позначення руху погляду «*Dando un'occhiata in giro, scorreva*» (описується з позицій модального значення внутрішньої можливості здатність Безіменного контролювати підступ до власного замку), а також на позначення дороги, яка веде до страшного замку «*Quella che (...) saliva al terribile domicilio*» та вигиналася як стрічка, що зміїлася «*si spiegava davanti a chi guardasse di lassù, come un nastro serpeggiante*». Поєднання *персоніфікації* та *уподібнення*, що містить вказування на змію як біблійний символ підступності, увиразнює опис негативного персонажа.

Розглянемо *модальність внутрішньої можливості* та її роль у

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypicii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I.], valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

сміслотворенні при дескрипції. У модальному висловлюванні внутрішньої можливості на позначення всемогутності синьйора А. Мандзоні вживає *ginepbołu*: «*poteva il signore contare a suo bell'agio i passi di chi veniva, e spianargli l'arme contro, cento volte*». Модальне висловлювання внутрішньої можливості на позначення неспроможності ворогів наблизитися до Безіменного містить *синекдоху*: «*non ardiva metter piede nessuno che non fosse ben visto dal padrone del castello*». Обидва модальні висловлювання утворюють *антитезу*: «*poteva il signore contare (...) i passi di chi veniva, e spianargli l'arme contro*» – «*non ardiva metter piede nessuno*». Автор описує нерівність сил синьйора, безмежне панування якого абсолютизується, та його ворогів.

Дії персонажа описуються в дескриптивному тексті не в аспекті подієвості, а в аспекті його *характеристики*. Йдеться про потенційно можливі дії Безіменного, що зумовлюються його якостями. Наприклад: «*avrebbe potuto, con quella guarnigione di bravi che teneva lassù, stenderne sul sentiero, o farne ruzzolare al fondo parecchi, prima che uno arrivasse a toccar la cima*» [7, p. 396-397]. У висловлюванні з *Modo Condizionale* здійснюється моделювання потенційно можливої поведінки Безіменного, який здатен разом із головорізами, що знаходяться у нього на службі, покласти за метр або скинути у прірву тих, хто намагатиметься бодай наблизитися до його неприступного замку. *Темпоральний маркер prima che* вживається у висловлюванні з модальним значенням внутрішньої можливості і вводить інформацію про послідовність потенційних дій суб'єкта-референта. Вживання у складі висловлювання *антитези* «*stenderne sul sentiero, o farne ruzzolare al fondo parecchi*» у черговий раз підкреслює всемогутність синьйора. Як бачимо, здійснюється вербалізація *системоформотворчих смислів*, властивих *модальному значенню внутрішньої можливості*: «імманентна властивість», «потенційна здатність», «узагальненість», «оцінність», «зумовленість».

Оскільки дескриптивний текст характеризується статикою, а не динамікою, дієслова семантики руху вживаються у складі персоніфікацій при описі природних явищ (*saliva, si spiegava, scorreva*), а дієслова на позначення дій суб'єкта-референта як потенційно можливих вводяться не безпосередньо, а через модальні дієслова внутрішньої можливості *potere* («*avrebbe potuto*» → «*stenderne sul sentiero*», «*avrebbe potuto*» → «*farne ruzzolare*») та *ardire* («*non ardiva* → *metter piede*»).

Отже, у *дескриптивних текстах* художньої прози домінуючою є

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materialy deskryptcii) obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zaruchenii»]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

внутрішня модальність, що пов'язує суб'єкта та його імманентні характеристики, які визначають організацію смислотворення і протидіють відкритості каналів інформаційного розгортання. Оскільки така інформація не входить до *common knowledge*, а залежить від конкретного суб'єкта-референта, виникає необхідність експлікації автором художнього тексту умов прояву потенційної здатності, що пояснює частотність вживання у дескриптивному мікротексті оцінної лексики та *Modo Condizionale* (для здійснення розгортання каузальних структур). *Темпоральні маркери* вказують на *узагальненість*, *повторюваність*, що узгоджується з власне характеристикою імперфекту, який вживається на позначення повторюваних дій (у цьому випадку вони зазвичай не вербалізуються), або на послідовність дій, типових для суб'єкта-референта.

Тропи, що вживаються в аналізованому романі, є організованими за принципом **релевантної виділеності**, який відображає когнітивний механізм протиставлення фону і фігури. **Синонімічний ряд** лексичних одиниць з оцінною конотацією задає негативну оцінку у смисловому полі. Дескриптивний текст моделює перцепцію «зверху донизу», що узгоджується з такими рисами характеру персонажу, як зверхність та відлюдькуватість. **Персоніфікація** виконує функцію акцентування (*sporge in fuori*), **метонімія** – *узагальнення* (квантори всезагальності: *tutto, nessuno*), за допомогою *уподібнення* та **епітетів** здійснюється негативна оцінка, за допомогою *градації* вербалізується перцепція у напрямку «згори донизу», **антитеза** вживається для вербалізації перцепції у напрямку «згори донизу», що включається у контекст протистояння між негативним персонажем і оточенням. **Метонімія** та **синекидоха** утворюють **антитезу**, що акцентує контраст між всесильністю Безіменного і безсиллям його ворогів.

Висновки.

Смислове поле дескриптивних текстів, що описують персонажа художнього твору, схематично можна представити у такий спосіб: *референт-суб'єкт* – *якість референта (оцінка)* – *локативні маркери (особливості перцепції)* – *темпоральні маркери (послідовність потенційних дій, повторюваність)*, *розгортання каузальних структур*. Організація смислотворення дескриптивного тексту визначається модальним значенням *внутрішньої можливості*, що імплікує зв'язок між суб'єктом та його імманентною якістю, що визначає типову поведінку, і пов'язане з узагальненістю й оцінністю. В основі модального значення внутрішньої можливості знаходиться зв'язок «узагальнена якість – потенційна здатність»:

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

зв'язок суб'єкта та його імманентних характеристик визначає квантування інформації і протидіє відкритості каналів інформаційного розгортання. Часові відношення виражаються звичай за допомогою *Imperfetto* (повторюваність, узагальненість), *Modo Condizionale* (оцінність), *Periodo Ipotetico* (розгортання каузальних структур). У смисловому просторі роману А. Мандзоні «Заручені» денотативні лексичні одиниці (оцінно нейтральна лексика, локативні маркери) можуть набувати оцінного значення саме під впливом дії поля.

У дескриптивних текстах вербалізуються системоформотворчі смисли «імманентна властивість», «потенційна здатність», «оцінність», «зумовленість», «узагальненість». До різнорівневих мовних засобів, що вербалізують зазначені системоформотворчі смисли, належать *Imperfetto* (повторюваність, узагальненість), *Modo Condizionale*, лексичні одиниці оцінної семантики (імманентна властивість, оцінність), *Periodo Ipotetico* (потенційна здатність, зумовленість), екзистенційний предикат *essere*, дієслова семантики руху у складі стилістичного прийому персоніфікації, дієслова каузальної семантики, модальні одиниці внутрішньої можливості *potere*, *ardire*. Домінування статичної над динамікою у дескриптивному тексті визначає особливості функціонування дієслів семантики руху, що вживаються у складі персоніфікацій при описі природних явищ (*saliva*, *si spiegava*, *scorreva*). Дієслова на позначення дій суб'єкта як потенційно можливих при розгортанні каузальних структур вводяться не безпосередньо, а через модальні дієслова внутрішньої можливості *potere*, *ardire*; при цьому темпоральні маркери фіксують послідовність типових дій.

Для дескрипції образу Безіменного у романі «Заручені» А. Мандзоні обирає тропи, що є організованими за принципом **релевантної виділеності**. **Синонімічний ряд** лексичних одиниць з оцінною конотацією задає негативну оцінку у смисловому полі. Дескриптивний текст моделює перцепцію «зверху донизу», що узгоджується з рисами характеру персонажу. **Персоніфікація** виконує функцію акцентування (*sporge in fuori*), **метонімія** – узагальнення (квантори всезагальності: *tutto*, *nessuno*), **уподібнення та епітети** – оцінки. За допомогою **антитези** та **градації** вербалізується перцепція у напрямку «згори донизу». Ключовим тропом є **антитеза**, що відображає протистояння між негативним персонажем і оточенням. **Метонімія** та **синекдоха** утворюють **антитезу**, що акцентує контраст між всесильністю Безіменного і безсиллям його ворогів.

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Meaning Field of Descriptive Texts (on the Material of Description of the Character of Unknown in the Novel of A. Manzoni "Betrothed") (in Ukrainian) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materiali deskrypcii) obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

Перспективи подальших досліджень. У подальшому можна дослідити лінгвопрагматичні особливості дескриптивних текстів у художній прозі інших італійських письменників, а також лінгвопрагматичні особливості наративних текстів і уточнити критерії диференціації дескриптивних і наративних текстів.

Література:

1. Манакин, В. М. *Зіставна лексикологія* (Київ: Знання, 2004), 326.
2. Охріменко, В. І. «Онтологія та гносеологія категорії модальності в італійській мові» (дис. д-ра філол. наук, Київ, 2012), 612.
3. Слово. Знак. Дискурс. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.*, за ред. Марії Зубрицької (Львів: Літопис, 1996), 633.
4. Fillmore, Ch. Frame semantics and the nature of language «*Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*» 280 (1976): 20-32.
5. Lala L. *Tipi e generi testuali*. URL: [https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_(Enciclopedia-dell'Italiano)/) (accessed 27.02.24).
6. Samir, A., Salama, R. «Struttura e narratore ne I Promessi Sposi di Alessandro Manzoni» *Romanica Silesiana*, 17 (1) (2020): 138-150. URL: <https://doi.org/10.31261/RS.2020.17.11> (accessed 25.01.24).

Джерела ілюстративного матеріалу:

7. Manzoni A. *I promessi sposi* (Milano: Mondadori, 1985), 816.

References:

1. Manakin, V. M. *Zistavna leksykolohiya* (Kjiv: Znannya, 2004), 326.
2. Okhkimenko, V. I. «Ontolohiya ta hnoseolohiya katehoriyi modal'nosti v italiys'kij movi» (dis. d-ra filol nauk, Kjiv, 2012), 612.
3. Slovo. Znak. Dyskurs. *Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky XX st. za red. mariyi Zubryts'koyi* (Lviv: Litopys, 1996), 633.
4. Fillmore, Ch. Frame semantics and the nature of language «*Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*» 280 (1976): 20-32.
5. Lala L. *Tipi e generi testuali*. URL: [https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_(Enciclopedia-dell'Italiano)/) (accessed 27.02.24).
6. Samir, A., Salama, R. «Struttura e narratore ne I Promessi Sposi di Alessandro Manzoni» *Romanica Silesiana*, 17 (1) (2020): 138-150. URL: <https://doi.org/10.31261/RS.2020.17.11> (accessed 25.01.24).
7. Manzoni A. *I promessi sposi* (Milano: Mondadori, 1985), 816.

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені» (Українською) [Lingvopragmatychni osoblyvosti smyslovogo polja deskryptyvnyh tekstiv (na materialy deskrypcii' obrazu bezimennogo u romani A. Mandzoni «Zarucheni»)]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]